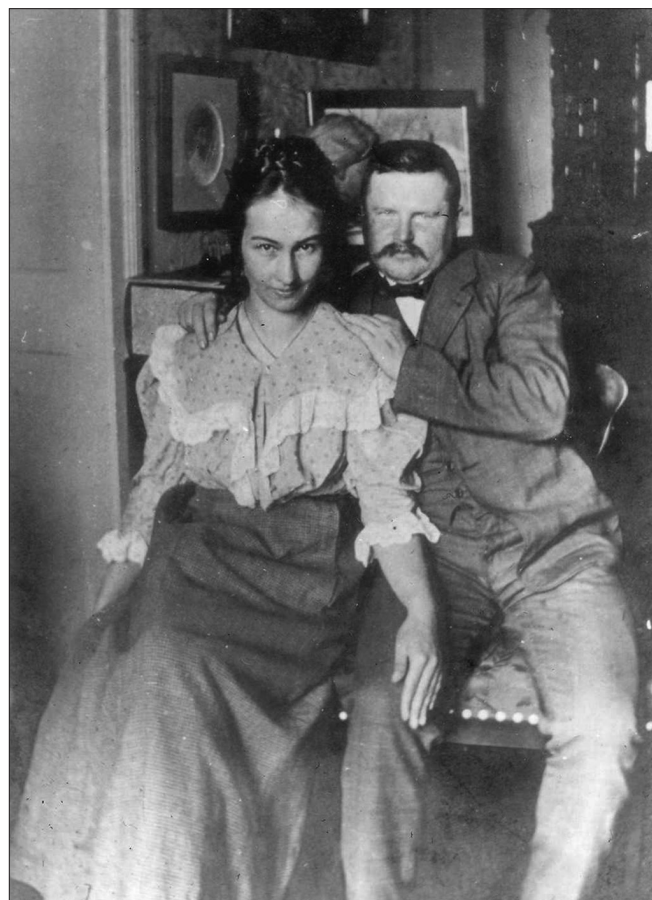

Družinska hiša v Gornji Radgoni (foto: Janko Šlebinger, 1909).

Janko Šlebinger s soprogo Olgo (avtoportret, 1909).

BOŽIČ 1949 Z DANAŠNJE RAZDALJE

Sredi decembra 2020 je sestra, umetnostna zgodovinarica Breda Ilich Klančnik, varuhinja naše družinske komunikacijske dediščine¹ – ohranjenih pisem, dopisnic in drugih sporočil, ki so družini po mamini strani od zadnje četrtine 19. stoletja pomagala ohranjati stike med Dunajem, Ljubljano in Štajersko – zbirki dodala pomemben dokument. Prepisala je pismo dedka Janka Šlebingerja iz Gornje Radgone hčerki Zorki, moji mami, v Maribor, in ga nam potomcem razposlala po e-pošti. Vrsto pisem in drugih dokumentov iz življenja družine Šlebinger – začeni z očetom

Šlebingerjeve soproge Olge, bibliografom in kustosom v Vseučilišni knjižnici na Dunaju, dr. Francem Simoničem – so shranili in pozneje objavili tudi nekateri drugi člani družine.²

Skrbno in z nekoliko tresočo se roko napisano pismo, ki je tukaj v osredju, kljub težavam vedro in duhovito, nosi datum 27. december 1949. Napisano je bilo med božičem in novim letom, ko je bila stiska v marsičem večja, kot je dandanašnji, ko se skušamo rešiti iz krempljev nevidnega virusa, ki – po svoje pravično! – ne prizanaša nikomur.

¹ Poleg vrste člankov in strokovno pripravljenih razstav v Ljubljani, Mariboru, Radgoni in Ormožu je velik del doslej pregledanega gradiva, predvsem pisemske in fotografske zapuščine, objavila leta 2017 v monografiji *Podobe iz albuma družine Simonič-Šlebinger*. Tudi tam je bilo izhodišče pismo strica dr. Vladimirja Šlebingerja, uglednega elektroinženirja in strokovnjaka za elektrarne, mlajšima sestrama, agronomki Veri in Zorki, za sedemdeseti oziroma šestdeseti rojstni dan 12. 12. 1981 – obe sta bili rojeni na isti dan, deset let narazen!

² Začetnica zapisovanja družinske zgodovine, kakor jo je mogoče izluščiti predvsem iz številnih pisem, je bila sestrična, pedagoginja ddr. Barica Marentič Požarnik, ki nam je vsem sorodnikom leta 1977 podarila skrbno sestavljen album *Babičina beseda*. Leta 2018 je ta ročno prepisan, zložen in razmnožen, lepo vezan spominski šopek z nekaj dodatki izdala še enkrat. Predvsem zato, ker je bil na koncu dodani rodovnik zaradi širjenja najmlajšega rodu in na novo odkritih podatkov potreben dopolnil.

Olga Šlebinger ob odkritju spominske plošče na družinski hiši (foto: Vladimir Šlebinger, 1963).

Zdaj se krešejo mnjenja, katere trgovine in dejavnosti naj bodo odprte, ali so na primer avtopralnice ter frizerski in pedikerski saloni za spodobnejše preživetje praznikov pomembnejši kot knjigarne in muzeji. Ali je res bolj varno in zdravo, da šola počaka še nekaj tednov? In ali bodo tega začasnega pripiranjat vrat vsi enako veseli?!

Leto 1949 – s štirimi prej in še z nekaj poznejšimi – je bilo pravzaprav bolj »demokratsko«: z izjemo oblastne vrhuške se je velika večina ljudstva soočala z bridkim pomanjkanjem najosnovnejših dobrin. Če je komu še uspelo skriti kak priboljšek, je trepetal v strahu, da ga odkrijejo. Božič in novo leto se za to seveda nista menila. Prišla sta in minila, pri čemer je bilo vsako darilce, zlasti za otroke, neizmerno dragoceno.

Za boljše razumevanje pisma v nadaljevanju dodajam nekaj pojasnil o nastopajočih: prof. dr. Janko Šlebinger, moj dedek, je bil bibliograf, leksikograf, literarni zgodovinar in urednik. V dijaških in študentskih letih je bil tudi eden najmarljivejših zbiralcev gradiva iz Slovenskih goric in Prlekije za Štrekljevo zbirko slovenskih narodnih pesmi. Do leta 1925 je bil gimnazijski profesor, nato do upokojitve leta 1947 knjižničar, večino časa ravnatelj Študijske in po postavitvi Plečnikove palače Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani tudi njen ravnatelj. V Ljubljani je živel

Delovna miza Janka Šlebingerja (foto: Lena Kocutar, 2019).³

s hčerko Vero in njeno družino, njegova žena, moja babica Olga, pa je vojno preživela v družinski hiši v Gornji Radgoni ob Muri na Štajerskem. Do jeseni 1943 sta bili to dve državi, do maja 1945 pa je bilo vse nemško. V takšnih razmerah je bilo ohranjanje stikov zelo težavno, a so vsaj najnujnejša sporočila le prihajala z ene strani na drugo in nazaj. V ospredju so bile redke dobre novice, slabe pa so si, če se je le dalo, raje zamolčali, da bi eni drugim prihranili vsaj nekaj skrbi. Po upokojitvi se je dedek že zelo načetega zdravja preselil k ženi v Radgono.

Olga Šlebinger je bila leta 1879 na Dunaju kot prva hči rojena v zavedni slovenski družini bibliografa dr. Franca Simoniča. Čeprav ni hodila v slovenske šole, se je v domačem okolju in z branjem tako dobro naučila slovensko, da je možu lahko pomagala pri njegovem bibliografskem delu in urejanju knjižnice.

Tudi Zorka Šlebinger, poročena Ilich, je bila bibliotekarka. V okupirani Ljubljani je spoznala moža Milovana in mu, medtem ko je bil v partizanih in je konec vojne dočakal v taborišču Mauthausen, rodila sina Bojana. Leta 1946 je sledila sestra Breda in leto pozneje še jaz. Nacionalizacija imetja omice, očetove mame v Mariboru, je družino poleg

3 Lena Kocutar je Šlebingerjeva prapravnukinja.

Pogled v knjižnico: kjer je zdaj divan, je stala dedkova bolniška postelja (foto: Lena Kocutar, 2019).

drugih težav spravila v hudo stisko. Zato so mene poslali k dedku in babici v Radgono, kjer je bilo za mleko, sadje in drugo hrano precej lažje kot v mestu.

Micika je bila pred vojno služkinja, preprosta, a srčna ženska, ki je potem kar ostala pri hiši. Hibler pa so se pisali lastniki gostilne nasproti avtobusne postaje. Tam je bila v časih brez telefonov – le kak nujen telegram se je dalo poslati – pomembna informacijska točka, avtobusni šoferji in kondukterji pa prenašalci sporočil. Tudi če je z njimi iz Ljubljane ali Maribora prispel kak paket, je počakal pri Hiblerju, slab kilometer od naše hiše, da ga je nekdo prišel iskat. Kar je bilo lahko povezano tudi z nevšečnostmi, kot razkriva v celoti navedena vsebina pisma v nadaljevanju:

»Ljuba Zorka in Tvoji!

Hvala Ti, da si nam tako izdatno pomagala k dostojni počastitvi tradicionalnega (miklavže)božičevanja! Micika je v prijetni slutnji šla pravočasno pogledat na avtopostajo k Hiblerju in našla tam Tvoj paket; oskrbela je smrečico, ki jo je mama bogato okrasila in po opravljenih ceremonijah je dobil glavno besedo Iztok, ki je bil od začudenja nad darovi preradodarnega Božička kar ves iz sebe: vsakemu je moral pokazati svojo srečo in mi stari invalidi smo jo

delili z njim v lepih spominih na davne čase. Mala potica pa še čaka njemu za priboljšek, kakor tudi sladkorčki, ki še deloma krasijo smrečico. Prijetno nam je bilo, da si se radodarno spomnila naše požrtvovalne Micike, ki je nismo mogli mi z ničemer obdarovati, ker naročeno blago še iz Ljubljane ni dospelo. Tako smo lepi praznik vsi skupaj preživeli v primernem pesniškem razpoloženju, in upamo, da je bilo pri Vas enako prijetno.

Z zadnjo pošiljko kulturniškega mesa iz Ljubljane smo imeli nesrečo. Vera nam je sicer sporočila, da hoče poslati živilske dobrote za nas preko Tebe, ni pa povedala kaj določenega glede termina. In ker nas tudi Ti tokrat nisi s kako dopisnico opozorila na pošiljko z avtom in nova natakara pri Hiblerju ni znala za naše bivališče, se je zgodilo, da je paket ležal ves teden na postajališču pri Hiblerju, preden se je našel pravi lastnik, in se je vsebina, razen steklenice z oljem, temeljito pokvarila. K sreči nas je rešil iz zadrege domači pujs z lastno življenjsko žrtvijo.

Lepo zimsko vreme in topla peč nama starima pomagata vzdržati še nekako ravnotežje na tehtnici zdravja in bolezn: meni v postelji in pri dnevnih izletih po spalnici, mama pa uganja fizikulturo po kuhinji in v njeni bližini okolici v spremstvu kašlja in bolečih nog. Želim, da bi smel na enak način preživeti še vseh 365 dni v novem letu 1950.

Vam vsem pa želimo z najlepšimi pozdravi, da Vam prinese novo leto le srečo in trdno zdravje

Vaši iz dna srca Vam vdani

Šlebingerji z Iztokom vred.

Na koncu moram dodati, da se je dedkova želja glede leta 1950 izpolnila: preživel ga je – vendar z napredujočo sladkorno boleznijo, za katero takrat ni bilo zdravila, vedno bolj priklenjen na posteljo. Svoje je prispevalo tudi pomanjkanje, ki je omejevalo možnosti za priporočeno dietno prehrano, tako da praznika našega največjega pesnika, ki mu je še sestavljal bibliografijo, v naslednjem letu ni več dočakal. Umrli je 3. februarja 1951.

Takrat nisem bil v Radgoni, poslali so me v Maribor, ker je bil dedek v zadnjih mesecih že tako slaboten, da je bila moja razposajenost zanj preveč. Skrbelo ga je, da se med igro s knjigami, ki sem jih, ker skoraj ni bilo drugih igrac, zlagal v hiše in mostove, ne bi približal žareči peči in se opekeli. Ta peč je bila nekaj posebnega: velik pločevinast sod, v katerem so najbrž med vojno prevažali gorivo, napolnjen z žagovino, ki ni gorela, ampak počasi tlela. V sredi je bila, če se ne motim, do dna speljana cev za dovajanje zraka, ki je nato malo pod stropom, kot dodaten »radiator«, vodila do odprtine v dimniku nad lepo staro lončeno pečjo, ki pa je bila očitno tako razpokana, da ni več rabila svojemu namenu. Iz soda je puhtela takšna vročina, da ni bilo bojazni, da bi se ji preveč približal, kar pa ni pomirilo bolnika, da se ne bi v postelji vedno znova dvigoval na komolce in me z že slabotnim glasom podil stran.

V poznejših letih, do začetka osnovne šole v Mariboru in nato vsake počitnice do smrti babice Olge leta 1967 sem preživel v Radgoni. Od 70. let tudi s svojo družino. Iz najzgodnejših let se najbolj spominjam zim. Bile so še »prave« zime, da je škripal sneg pod nogami. Ob najhujšem mrazu je poledenela tudi cesta. Ker še nismo imeli vodo-voda, sem hodil z vedrom k vodnjaku na sosednjem dvorišču tako, da sem si pot po stopnicah in čez cesto posipal s pepelom. Ledeno je bilo tudi v hiši, saj smo z lončenima pečema ogrevali le spalnico in kuhinjo, tako da so se na oknih v drugih prostorih delale imenitne ledene rože. Če sem jih spraskal z nožičem, so se do jutra že preoblikovale v nove ornamente.

Z babico sva bila pogosto po več dni sama. Kolikor me je lahko pripravila do tega, da sem ji pomagal, sem ubogal, a bil pri tem z eno nogo že pri vratih. Zunaj je bilo toliko drugih zanimivejših reči in prava fantovska družba za sanjanje, kepanje ...!

Dobro se spominjam, kako sva vsako leto na pragu zime z oken pobrala lonce s pelargonijami in jih v knjižnici, ki je bila vsaj nekoliko temperirana, do pomladi zložila na lesene stopničaste police. Jaslice pod božičnim drevescem so bile precej skromne; spomnim se porcelanastih ovčk in voščenega Jezuščka – najbrž še z Dunaja. Mah in hlevček je bilo treba vedno pripraviti na novo. Deščice in oblance je prispeval mizar Štrakelj.

Vsako leto sta me presenetila in očarala ob jaslicah postavljena lonca z božičnima kaktusoma. Nisem mogel razumeti – in še danes ne razumem – kako je mogoče, da sta se vedno razcvetela okrog božiča. Kak dan prej ali pozneje, ne glede na zunanjo temperaturo in vreme. Prav tako, kot je osupljivo, da lahko nekaj besed iz nekega pisma po toliko letih iz goščave nezavednega prikliče niz drobcev in jih postopoma poveže v skoraj razločne podobe.

V podstrešni knjižnici se že dolgo nabira prah (foto: Lena Kocutar, 2019).